

# فلسطین و جهان عرب. مسؤل شکست کیست؟



## هانی المصری

(مدیر مسارات، مرکز فلسطینی پژوهش درباره سیاست و  
مطالعات استراتژیکی)

28 سپتامبر 2020، روزنامه اینترنتی "اوریان 21"

## ترجمه بهروز عارفی

اجلاس «جامعه عرب» در روز 9 سپتامبر، حاکی از تغییر کیفی موضع رسمی عرب ها در مورد فلسطین بود. جامعه عرب با برگزاری نشست برای بحث درباره «عادی سازی» رابطه امارت متحده عربی و اسرائیل مخالفت کرد. این تحول نگران کننده ریشه ای قدیمی دارد و رهبری فلسطین در مسئولیت آن شریک است.

به چه دلیل، موضع رسمی عرب‌ها نسبت به مسئله فلسطین تا این حد خراب شده است؟ آیا مسئولیت رو به زوال رفتن آن با فلسطینی‌هاست؟ مگر این که دلیل آن فقدان یک طرح عربی متحدکننده و وجود کشور عربی رهبر پس از سقوط پی در پی رژیم‌های باشد که تاکنون کوشش می‌کردند این نقش را ایفا کنند؟ آیا بدین ترتیب این وخامت، ظهور دوران تسلط عربستان سعودی را تسهیل کرده و نقش کشورهای کوچک (یعنی امارات متحده عربی) را تحکیم کرده است؟

بدتر شدن موضع رسمی فلسطین از هنگام تدارک راه حلی از طریق مذاکره با چشم انداز قراردادهای اسلو (1993) شروع شد. این انحطاط عمدتاً محصول فشار عرب‌ها بر رهبری فلسطین به ویژه بعد از جنگ 1973 است که اینان را مجبور کردند به قطار راه حل سیاسی، درست پیش از ترک ایستگاه سوار شوند و برنامه بازگشت پناهندگان و آزادی بخشی را با طرح ایجاد یک دولت فلسطین بر روی سرزمین‌های اشغالی 1967 جایگزین کنند.

## 1967، روزی پایه گذار

ریشه این انحراف عربی، شکست ژوئن 1967 (1) است که عنصر موسس برای یک سلسله از خرابی‌های موضع مشترک می‌باشد. نتیجه این پیامدهای فاجعه بار، پیدایش فرمولی برای محوکردن آثار جنگ و پذیرفتن قطع نامه 242 شورای امنیت سازمان ملل (22 نوامبر 1967) بود که به مسئله فلسطین نمی‌پرداخت. این قطع نامه، ریشه‌های مناقشه یعنی ایجاد دولت اسرائیل بر روی 78 درصد سرزمین‌ها، به ضرر مردم فلسطین را انکار کرد. بدین ترتیب این مصوبه، قطع نامه 181 مجمع عمومی سازمان ملل متحد (22 نوامبر 1947) در مورد تقسیم که ایجاد دولت عرب بر روی 44 درصد خاک فلسطین تاریخی را البته با اعطای 55 درصد به «دولت یهود» و قطع نامه 194 مجمع عمومی درباره برقراری حق بازگشت و جبران خسارت پناهندگان را دور می‌زد. به رغم این واقعیت که قطع نامه 242 و 348 (مصوبه سال 1973) شورای امنیت سازمان ملل به مسئله فلسطین نمی‌پرداخت، فشار عرب‌ها بر رهبران فلسطین جهت پذیرفتن آن‌ها با شدت روزافزون ادامه یافت.

دگرگونی موضع فلسطینیان با پیشنهاد سازمان آزادی بخش فلسطین جهت ایجاد تشکیلات ملی خودمختار دارای صلاحیت در مورد هر وجه سرزمین آزادشده، در سال 1974 آغاز نشد؛ و نه حتی در سال 1988 با تصویب برنامه مربوط به تاسیس دولت فلسطین در مرزهای 1967

نیز شروع نشد. بالاخره، رویکرد تدریجی و قدم به قدم جهت رسیدن به هدف، هر زمان که تناسب قوا اجازه دستاوردهای بیشتری را ندهد، قاعده تاریخ است. ریشه انحراف، عمدتاً در این برداشت است که این کار بدون انصراف از طرح ملی و یا اطاعت از مذاکرات و ارائه امتیازهای بلاعوض، با نشان دادن رفتاری نمونه و با این گمان که از طریق مذاکره و بدون هیچ اعمال فشاری می توان به راه حل قابل قبول رسید، ممکن نیست. در حالی که اعمال فشار تنها شکلی است که امکان می دهد در راه تحقق همه هدف ها به پیش رفت.

افتادن در دام راه حلی از طریق مذاکره برپایه درکی نادرست که گمان کنند که جنبش صهیونیستی و مظهر آن اسرائیل، بدون این که فلسطینی ها قادر به تغییر توازن نیروها باشند، حاضر به قبول سازشی تاریخی در مورد تقسیم سرزمین فلسطین خواهد شد، ما را به دادن امتیازهای پی در پی سوق داد تا دشمنان مان راه حلی از طریق مذاکرات را بپذیرند.

## اسرائیل، برنده ای بی هزینه

فلسطینی ها ناگزیر شدند در چارچوب ابتکار صلح که شورای ملی فلسطینی وابسته به سازمان آزادی بخش فلسطین در 1988 تصویب کرده بود، قطع نامه 242 و 338 شورای امنیت را بپذیرند، بدون این که با طرح ملی بنیادی هماهنگ کنند و حتی قطع نامه های دیگر از جمله قطع نامه های 181 و 194 مجمع عمومی سازمان ملل متحد را بپذیرند. به عبارت دیگر، برنامه آزادی بخش و بازگشت را با طرح دولت معاوضه کردند. اسرائیل در چارچوب قراردادهای اسلو، حق موجودیت خود را کسب کرد، بدون این که در مقابل، حقوق فلسطینیان، از جمله حق ایجاد دولت شان را به رسمیت شناسد و آن را به چشم انداز آینده مذاکرات محول کردند.

همه این نکات نشان می دهد که انحطاط رسمی عرب ها، مقدم بر انحطاط رسمی فلسطینی ها بوده و دومی، اولی را توجیه می کند. انحطاط امری بد و قابل محکومیت است. انحطاط فلسطینیان بدتر هم هست، زیرا که بر حقوق و منافع اساسی فلسطینی ها آسیب می رساند. امضای قراردادهای اسلو اوج این انحطاط به شمار می رود.

در آغاز، حکومت های عربی با دادن شعار آزادی فلسطین، تصمیم به ایجاد سازمان آزادی بخش فلسطین (در سال 1964) بر پایه برنامه

آزادی بخشی و بازگشت گرفتند؛ پس از سال 1967، در اجلاس رهبران در خارطوم «سه نه» ای به تصویب رسید که جمال عبدالناصر و خارطوم توصیه کرده بودند (نه مذاکره ای، نه صلح و نه شناسائی رسمی اسرائیل). سپس از خواست جمعی مبنی بر حذف آثار تجاوز به جستجوی راه حل جمعی عربی در چارچوب کنفرانس های بین المللی نظیر کنفرانس ژنو (1973) رسیدند، پیش از این که به قراردادهای صلح یک جانبه، مانند قرارداد صلح مصر و اسرائیل (موسوم به قرارداد کمپ دیوید) و کوشش در لاپوشی بر این تسلیم با طرح خودمختاری فلسطین برسند. سپس نوبت قراردادهای اسلو و پیمان صلح اردن (وادی عربیه در سال 1994) رسید. سرانجام، ابتکار صلح اعراب (2002) یکی از اساسی ترین مراحل چشم پوشی عرب ها بود که رهبری فلسطین نیز در آن مشارکت کرد.

ابتکار صلح عربی در سال 2002، تحت نام جستجوی یک راه حل جمعی متعادل مطرح شد، در حالی که اسرائیل نه برای آن آماده شده بود و نه آن را قبول داشت، در نتیجه این ابتکار عمل فقط یک مرحله اضافی در جهت دادن امتیاز بود. هدف از پیشنهاد این طرح، پرداختن تاوان گناه سعودی هائی بود که در سوءقصد های 11 سپتامبر شرکت کرده بودند (در بین 19 نفر درگیر، 15 شهروند سعودی وجود داشت). عربستان سعودی جامعه عرب را مجبور کرد تا شناسائی رسمی و عادی سازی کامل با اسرائیل را در مقابل عقب نشینی آن کشور از سرزمین های عربی اشغال شده در سال 1967 و یک پیمان درباره راه حل عادلانه و مورد قبول در مورد مسئله پناهندگان، که در واقع احاله سرنوشت پناهندگان به اسرائیل بود را تدارک بیند. این نکته بسیار گویاست که روز بعد از تائید ابتکار صلح عرب، آریل شارون، نخست وزیر وقت اسرائیل به مقر تشکیلات خودگردان فلسطین حمله کرد که به محاصره یاسر عرفات و سرانجام قتل او ختم شد، درست همان طوری که تجاوز سال 1982 علیه سازمان آزادی بخش فلسطین در لبنان یک سال پس از امضای معاهده صلح بین اسرائیل و مصر رخ داده بود.

## آشوب های منطقه

برای درک رخداد های سال های گذشته و از جمله پس از قراردادهای اسلو، باید تعداد مشخصی از رویدادهای مهم را بررسی کرد. از جنگ ایران-عراق (1980-1988)، تجاوز عراق به کویت (در سال 1990) سپس اشغال خود عراق (در سال 2003) و خواست ایجاد «خاورمیانه جدید»، سه حمله نظامی اسرائیل به غزه، تداوم اشغال با گسترش

یهودی سازی، شهرک سازی های استعماری، جابجائی اهالی و طرح الحاق در کرانه باختری، که باید تلاش های پی در پی در اجلاس سران عرب ها را نیز به آن افزود. نیت این تلاش ها این بود که با دگرگونی یا وارونه ساختن ابتکار صلح عربی را به نحوی که به بهانه تشویق اسرائیل به پذیرفتن صلح، عادی سازی روابط را بر عقب نشینی از سرزمین ها مقدم کند. درست عکس این نکته رخ داد و اسرائیل رویه ای سخت در پیش گرفت.

خطر تصمیم های امارات و بحرین و تاثیرات آن ها به صورتی است که فقط به وارونه کردن ابتکار صلح به صورتی که عادی سازی و شناسائی اسرائیل پیش از عقب نشینی صورت گیرد، محدود نمی شود، زیرا که این تصمیم ها بدون هیچ چشم اندازی در مورد عقب نشینی اسرائیل انجام شده است. این امر چنان روشن است که صحبتی از پایان اشغال، توقف مستعمره سازی ها، مسئله پناهندگان و نیز تعهد اسرائیل نسبت به دولت فلسطین، اصلا در میان نیست. در واقع، تنها نکته ای که «عادی سازان روابط» به دست آوردند، تعویق الحاق است که به هر صورت و به دلایل دیگر عملی شده بود. به علاوه، این اقدام ها را در چارچوب بینش دونالد ترامپ (2) در مورد حل مسئله فلسطین/اسرائیل ثبت کرده اند، که به منزله تایید شرایط آمریکا و دستورات راست افراطی اسرائیل است. در واقع، عادی سازی و ائتلاف عربی ایجاد «اسرائیل بزرگ» را تسهیل خواهد کرد.

## خروج از قراردادهای اسلو

این واقعیت که فلسطینی ها در گذشته امتیازهای داده و تا شناسائی رسمی و عادی سازی روابط پیش رفته اند، ادامه همان راه را توجیه نمی کند، قراردادهای اسلو را امضا کردند تا میدان را برای عادی سازی عرب ها باز کند، در عین حال که دائما به قراردادی از طریق مذاکره دل بستند که مدت ها بود اسرائیل مرگ آن را اعلام کرده بود. اسرائیل سیاست هدایت کشمکش را پیشه کرد و نه راه حل مناقشه را، تا زمانی که مواضع آمریکا و اسرائیل در دوران ترامپ /اسرائیل متحول شدند و سیاست اسرائیل به سیاست تحمیل عمل انجام شده در محل تبدیل شد که پس از این تنها راه حل عملی به حساب می آید.

ورد زبان نتانیا هو، «صلح در مقابل صلح» است - بدون این که بر اشغال پایان دهد- برای این که آن را با شعار «زمین در مقابل

صلح» عوض کند، و به خود می‌بالد که این روش در مورد امارات و بحرین به ثمر رسیده و تا آن جا پیش رفته که تاکید کند که طرح الحاق هم چنان مسئله روز است در حالی که هنوز جوهر قرارداد سه جانبه ایالات متحده-اسرائیل- امارات خشک نشده بود. به عبارت دیگر، عادی سازی و شناسائی رسمی، دیر یا زود، «عادی سازان» را به قبول راه حل اسرائیل برای مناقشه تاریخی سوق خواهد داد.

برای مقاله با این اقدامات نابودکننده آرمان فلسطین، وحدت قدرتمند فلسطینی با تکیه بر مشارکت واقعی و یک بینش و استراتژی جدید که موجب تغییرات کامل برداشت های ما، سیاست ما، نهادهای ما و کارکنان سیاسی ما شود، ضروری است.

نه تهدید به انحلال یا نابودی تشکیلات خودگردان، و نه برافراشتن پرچم اتحاد و مقاومت توده ای کفایت نمی‌کند. ما باید زمین را جهت خلاصی از محدودیت های قرارداد اسلو آماده کنیم، از شناسائی اسرائیل خودداری کرده، تشکیلات خودگردان را تغییر دهیم، نهادهای سازمان آزادی بخش فلسطین را از نو بسازیم (و نه این که وصله پینه کنیم) و حضور پایدار مردمی موثر و کارا، قاطعیت و مقاومت را پایه گذاریم.

ما باید به استراتژی بقا، انتظار و واکنشی خاتمه دهیم. اتکا بر دیگران و حساب کردن روی آن ها را برای مثال روی پیروزی جو بایدن یا سقوط نتانیا هو، رها کنیم. ما باید استراتژی [سیاست راهبردی] فعال اتخاذ کنیم که به ما امکان دهد پیشرفت ها و واقعیت های جدید را دریافت کنیم، به جای این که آن ها را نادیده بگیریم و بیشتر آماده دگرگونی باشیم تا تسلیم.

با چنین روحیه ای، لازم نیست از جامعه عرب کناره گیری کنیم، چرا که فقط انزوای فلسطین را شدیدتر کرده و به جامعه عرب در کلیت آن و به دولت های عضو به صورت انفرادی اجازه خواهد داد تا سریع تر به نفع عادی سازی عمل کنند. شعار ما باید بیشتر، راه اندازی مجدد جامعه عرب که از هدف اولیه خود که دفاع از منافع فلسطین بود منحرف شده، باشد. جامعه عرب باید ارزش های واقعی خود را بازیابد.

## جای گیری در جهانی نو

ذهن های مغشوشی معتقدند که عرب ها در سال 1948 یه آرمان فلسطین خیانت کرده و موجب پیش آمدن سریع نکبه (فاجعه) شدند و

آنان همچنان به خیانت ادامه می دهند. این نکته حقیقت ندارد. خیانت 1948 موجب انقلاب مصر (1952) و تغییرات در جهان عرب شد که واقعیت را دگرگون کرد. دلیل تجاوز 1967 همین موضوع است. اما، این جنگ موجب پدیدآمدن انقلاب دوم فلسطین، شورش علیه شکست شد تا این که کم کم در طول زمان پس از جنگ 1973 از محتوای خود خالی شد.

و همین، مایه امید است. ما هنوز می توانیم بر روی خیلی چیزها حساب کنیم؛ پیش از همه، بر روی خلق فلسطین، اراده اش در استوار ماندن و در ادامه مبارزه در درون کشور خود و خارج از آن. سپس، می توان بحران ها و قطبی شدن های درون جامعه اسرائیل را بر آن افزود. عواملی که محصول افراط گرایی فزاینده، گسترش طلبی، ستیزه جوئی، نژادپرستی و امتناع اسرائیل از سازش است. این وضع، فلسطینی ها و جهان را برخواهد انگیخت تا از اسرائیل روی گردانند - حتی اگر برای این کار زمان زیادی لازم باشد - و نیز زندگی را بر «عادی سازان» وهمکاران جدید اسرائیل، سخت تر خواهد کرد.

کارنامه اسرائیل نمایانگر این واقعیت است که این کشور می گیرد، ولی نمی دهد، سلطه گری می کند ولی تقسیم نمی کند. اسرائیل به نام عرب ها نخواهد جنگید. در واقع، این کشور متفقان عربش را رها خواهد کرد. امارات متحده، بحرین و کشورهای خلیج فارس در هر مناقشه آتی در مرزهای ایران چه سیاسی باشد و چه نظامی و یا اقتصادی، بهای گزافی پرداخت خواهند کرد.

اسرائیل تنها قدرت منطقه ای نیست. این کشور رقبای محکمی در ایران و ترکیه دارد، تازه اگر نخواهیم از چین، روسیه، اروپا، هند و ژاپن حرف بزنیم. حتی اگر نخواهیم به جنگ سرد چینی-آمریکائی و نیز همه گیری ویروس کرونا، با پیامدهای سیاسی و اقتصادی بر سراسر نظم جهانی اشاره کنیم. جهان و منطقه در دگرگونی است و ما باید محکم بایستیم و دست به تغییرات ضروری بزنیم تا بتوانیم جایگاه اصلی خود را در نقشه جدید جهان به دست آوریم.

پاورقی ها :

<https://orientxxi.info/magazine/de-la-defaite-arabe-emergee-la-resistance-palestinienne,1882>

– <https://orientxxi.info/magazine/articles-en-farsi/article3217>

عنوان اصلی مقاله:

**Palestine et monde arabe. Qui est responsable de la  
? défaite**

<https://orientxxi.info/magazine/palestine-et-monde-arabe-qui-est-responsable-de-la-defaite,4151>